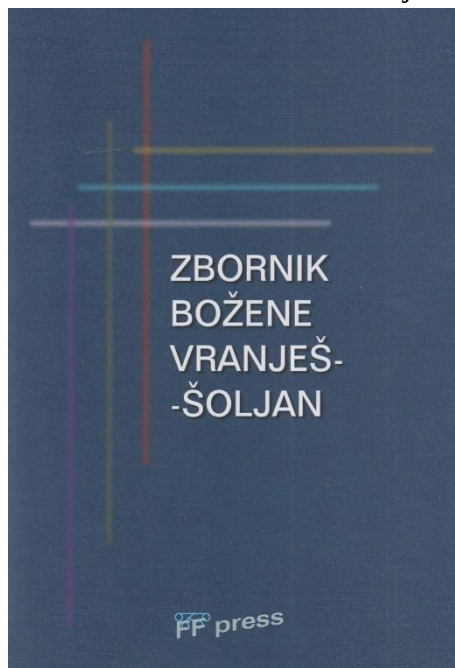

Prof. ddr. Azem KOŽAR, emeritus
Društvo historičara Tuzla
E-mail: kozar.azem@bih.net.ba

**ZBORNİK BOŽENE VRANEŠ – ŠOLJAN, Zbornik radova u povodu
75. rođendana. Nakladnik Filozofski fakultet Sveučilišta
u Zagrebu - FF press, Zagreb, 2022, 353 str.**

U aprilu 2022. godine objavljen je *Zbornik radova Božene Vraneš – Šoljan*, sveučilišne profesorice u mirovini a u povodu njenog 75-og rođendana. Izdavač je Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, sa kojeg je prof. Šoljan i otišla u zasluženu mirovinu. Zbornik su uredili: prof. dr. sc. Damir Agičić, prof. dr. sc. Nikola Anušić, prof. dr. sc. Iskra Ivelić i doc. dr. sc. Ida Ograjšek Gorenjak. Recenzenti su prof. dr. sc. Stjepan Ćosić i doc. dr. sc. Željko Krušelj. Štampala ga je Sveučilišna tiskara Zagreb u tiražu od 300 primjeraka (ISBN 978-953-175-844-4) a uz finansijsku podršku Ministarstva znanosti i obrazovanja Republike Hrvatske.

U Zborniku su objavljena ukupno 24 priloga na 353 stranice teksta, od kojih se prva tri odnose na lik i djelo profesorice Šoljan, sljedeća dva na njenu saradnju sa studijima povijesti u Dubrovniku i Tuzli, dok se svi ostali radovi odnose na raznovrsnu povijesnu problematiku, sve u skladu sa znanstvenim kompetencijama autora. Ovdje će nešto više pažnje biti posvećeno sadržajima prvih pet priloga.

Prvi prilog napisao je prof. dr. sc. Damir Agičić, višegodišnji saradnik i kolega profesorice Šoljan, pod naslovom „Prof. dr. sc. Božena Vraneš – Šoljan“ (str. 9 do 32). U prvom

dijelu rada autor piše o liku i djelu profesorice Šoljan, o njenom stasavanju

u renomiranu povjesničarku, iznoseći vrijednosne konstatacije o osobenostima znanstvenog stvaralaštva profesorice Šoljan, dok u drugom dijelu donosi bibliografiju njenih radova.

Prof. Agičić na početku priloga donosi osnovne biografske podatke o prof. Šoljan, obrazovanju i radnim angažmanima do izbora na nastavničku poziciju profesora povijesti na Odsjeku za povijest Filozofskog fakulteta u Zagrebu. Rođena je u Makarskoj 1. 08. 1945. godine, gdje je završila osnovnu i srednju školu a potom studij povijesti na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Magistrirala je na studiju bibliotekarstva, dokumentacije i informacijskih znanosti 1973. godine na temu „Novinstvo gradišćanskih Hrvata kao dokumentaciono i informativno sredstvo upoznavanja njihova života i djelovanja“. Ubrzo nakon magistriranja zaposlena je kao asistentica u Institutu za hrvatsku povijest (danas Zavod za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta). Pod mentorstvom prof. dr. Igora Karamana radila je i uspješno odbranila doktorsku radnju 1988. godine pod naslovom „Socijalno-ekonomski odnosi stanovništva u gradovima i većim naseljima sjeverne Hrvatske potkraj 19. i početkom 20. stoljeća – do prvog svjetskog rata“. Godine 1992. birana je u zvanje docenta na Odsjeku za Razrednu nastavu Filozofskog fakulteta a 1996. također u zvanje docenta na Odsjeku za povijest – na oblast evropske i svjetske povijesti 20. stoljeća. Potom je 1998. birana za izvanrednu a 2004. za redovnu profesoricu, te 2009. za redovnu profesoricu u trajnom zvanju. Predavala je na mnogim univerzitetima Republike Hrvatske, među kojima poseban značaj ima njen angažman na doktorskom studiju „Povijest stanovništva“ Univerziteta u Dubrovniku. Obavljala je brojne odgovorne dužnosti, među kojima dužnost pročelnice i predstojnice Zavoda za hrvatsku povijest (1999-2001), predsjednice Upravnog odbora Hrvatskog instituta za povijest, voditeljice i odgovornog nastavnika na više magistarskih i doktorskih studija povijesti, bila je član više domaćih i međunarodnih znanstvenih organizacija, voditeljica više značajnih znanstvenih projekata itd. Značajne angažmane realizirala je u više strukovnih, kulturnih i znanstvenih udruženja, u radu redakcija časopisa iz povijesti, na planu realizacije nove udžbeničke literature iz povijesti itd.

Predstavljajući znanstveni opus profesorice Šoljan, prof. Agičić na primjerima objavljenih radova (studija), ukazuje na domete i osobenosti

njenih znanstvenih istraživanja. Ističe njene zasluge za očuvanje nacionalnog i kulturnog identiteta gradišćanskih Hrvata koji su nakon raspada Monarhije postali nacionalna manjina u oba dijela: u austrijskom i mađarskom. Prvo se bavila novinstvom gradišćanskih Hrvata, a potom i svim drugim značajnim pitanjima, posebno pitanjima demografskih promjena i time dala nemjerljiv doprinos razvoju povijesne demografije. U tom kontekstu autor priloga ističe: „Vrhunac bavljenja gradišćansko-hrvatskim temama Božena Vraneš – Šoljan ostvarila je knjigom *Gradišćanski Hrvati–između tradicije i suvremenosti* (Eduka, Zagreb, 2005, 201 str.)“, konstatujući da je to bio rezultat njegove sugestije da svoja bogata istraživanja objavi u zasebnoj knjizi (i ne samo objavljena), koja je „usredotočuje na analizu temeljnih problema povijesti gradišćanskih Hrvata“.

Kao izuzetno značajno pitanje za znanstveni rad i znanstveni doprinos povijesnoj znanosti profesorice Šoljan, Agićić smatra njeno opredjeljenje da istražuje gradove banske Hrvatske na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće. To je rezultiralo izborom teme za doktorsku disertaciju koju je potom, uz dodatna istraživanja, pretočila u svoju prvu povijesnu knjigu *Stanovništvo gradova Banske Hrvatske na prijelazu stoljeća (Socijalno-ekonomski sastav i vodeći slojevi 1890-1914)*, objavljenu 1991. u okviru biblioteke Povijesna istraživanja (nakladnici: Školska knjiga i Stvarnost). Značaj ove knjige je i u tome što su za neke njene djelove sintetizirana istraživanja korištenjem računara što do tada nije primjenjivano. Tematikom povijesti hrvatskih gradova i institucija profesorica Šoljan se bavila sistematski, objavljivanjem znanstveno vrijednih tekstova u časopisima i zbornicima radova.

Prof. Agićić navodi naslove i vrši određenu analizu i drugih vrijednih knjiga profesorice Šoljan, među kojima poseban osvrt daje na dvije knjige: *Stanovništvo Banske Hrvatske – demografska slika Banske Hrvatske u kontekstu društveno-povijesnih promjena od 1850. do 1910*, Zagreb 2009. i *Dalmacija – stoljeće povijesnih i demografskih mijena 1815-1918*, Zagreb, 2021. Ističe da se profesorica Šoljan bavila metodološkim pitanjima hrvatske historiografije, pitanjima kvantitativnih metoda u istraživanjima sa aspekta mjesta i uloge demografije. Prof. Agićić dalje navodi da se profe-

sorica Šoljan uspješno bavila i pitanjima udžbeničke literature za osnovne i srednje škole napisavši samostalno ili u koautorstvu više udžbenika povijesti.

U drugom dijelu svog priloga prof. Agićić (u saradnji sa studentom Domagojem Kukuljem) donosi *Bibliografiju radova prof. dr. sc. Božene Vraneš-Šoljan*. U njoj su, na početku, u okviru posebnih naslova naznačeni: *Kvalifikacijski radovi* (dva), *Knjige* (četiri), *Uredništvo* (dva), te *Članci i rasprave* po godinama (od 1972. do zaključno sa 2021), ukupno 53 članka. U posebnim podnaslovima su hronološki svrstani: *Prikazi, osvrti, životopisi, In memoriam* (ukupno 30), potom *Predgovori i pogovori* (šest), *Udžbenici i didaktički materijali* (11), te *Enciklopedijski članci i bibliografske jedinice* (pet).

Prilog Nikole Anušića i Ide Ograjšek Gorenjak pod naslovom „Božena Vraneš-Šoljan zapisana u prazninama između šefice, mentorice i prijateljice“ (str. 33-34), osvjetljava plemenitost lika profesorice Šoljan sa drugih - ne čisto profesionalnih komunikacija. „Svoj blagi autoritet i poštovanje gradila je na mentorskom odnosu koji je, kao svaki drugi obrazovni proces, ponekad imao i odgojnu komponentu“. Gajila je profesionalan, kontinuiran i krajnje organiziran odnos prema radu, tako da je mnoge projekte i druge obaveze završavala i prije određenog termina, što je nama mlađima bilo podsticajno. Učila nas je da je sloboda izvor kreativnosti, što se svakodnevno potvrđivalo u radnim rezultatima, Imala je krajnje korektan odnos prema suradnicima i studentima, Po njenim nazorima uspjeh se ne mjeri isključivo nagradama, objavljenim knjigama, titulama i dr. već ponajviše osjećajima sopstvene ostvarenosti na svim poljima života – ne samo u univerzitetskoj karijeri. Neuobičajeno je i osobeno i to da bez obzira na povod koji smo mi studenti i asistenti imali, nikada nije dozvolila da je častimo kafom a kamoli nečim drugim. Ukratko, plemenita, odana svojoj profesiji, visoko moralna i dobronamjerna.

Pitanjima doprinosa profesorice Šoljan razvoju hrvatske demografije u kontekstu hrvatske demohistoriografije bavi se prof. dr. sc. Nikola Anušić sa Odsjeka za povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, u

radu „Mjesto Božene Vraneš-Šoljan u hrvatskoj historijskoj demografiji“ (str. 35 – 44).

Prof. Anušić ukazuje na činjenice da se historijska demografija zasniva na stajalištima francuske „nove historije“, na osnovu koje je uslijedilo „strukturalističko okretanje serijalnim izvorima i kvantitativnoj metodi u historijskoj analizi“, što je učinilo „demografski pristup neobično povoljnim za istraživanje cikličnih fenomena dugog trajanja i otkrivanje složenih struktura povijesnoga vremena“. Objašnjava dinamiku razvoja historijske demografije u hrvatskoj historiografiji i konstatuje da je ista imala tri prepoznatljiva historijska razdoblja. Ističe da se upotreba demografskoga pristupa svodila „više na korištenje demografskih izvora, nego na dosljednu primjenu demografske metode, a kada postoji demografska obrada podataka krajnje je redukcionistička, lišena razvojnih projekcija i statistički utemeljenih procjena uticaja“. Na podrobnoj analizi objavljenih radova profesorice Šoljan, Anušić zaključuje da se kroz njen istraživački rad „oblikovala naša historijska demografija“, i zaključuje da je profesorica Šoljan ne samo „naša najvažnija i najplodnija historijska demografkinja, nego joj valja priznati i mjesto utemeljice demohistorijskog pristupa u hrvatskoj historiografiji“.

Doprinos profesorice Šoljan organizaciji i razvoju poslijediplomskog studija povijesti na Dubrovačkom sveučilištu predstavila je prof. dr. sc. Irena Ipšić u radu „Dubrovački studiji povijesti i profesorica Božena Vraneš-Šoljan“ (str. 45-51). Objašnjava ulogu i značaj profesorice Šoljan „u procesima uspostave i organizacije studijskih programa iz polja povijesti u Dubrovniku“ i njenim nastavnim i „znanstveno-istraživačkim aktivnostima u sklopu poslijediplomskog doktorskog studija *Povijest stanovništva* i preddiplomskog studija *Povijest Jadrana i Mediterana*“. Nakon donošenja odgovarajućih činjenica i analiza prof. Ipšić zaključuje da je profesorica Šoljan imala „iznimno značajnu ulogu“ u kreiranju i realizaciji naznačenih studijskih programa.

Drugi prilog koji se odnosi na angažman profesorice Šoljan u realizaciji nastavnih planova i programa na studiju historije, je prilog prof. dr. sc. Azema Kožara pod naslovom „Saradnja prof. dr. Božene Vraneš–

Šoljan sa Odsjekom za historiju Filozofskog fakulteta u Tuzli i Društvom historičara Tuzla“ (str. 53-58).

U prilogu autor objašnjava okolnosti u vrijeme formiranja Odsjeka za historiju-geografiju ratne 1993. godine (od ak.1998/99 Odsjek za historiju), problematiku angažmana odgovarajućeg nastavnog kadra, poteškoće u realizaciji postdiplomskog studija iz historije i u tom kontekstu kolegijalnu podršku i pomoć kolega sa studija historije iz Sarajeva i Zagreba. Među profesorima sa Odsjeka za povijest iz Zagreba posebne pažnje je vrijedan angažman profesorice Šoljan, kako u postdiplomskoj nastavi, mentorstvima za magistarske i doktorske radnje, tako i za učešće i doprinos radu strukovnog udruženja historičara. Ističe njeno profesionalno i ljudsko nastojanje da doprinese realizaciji svojih nastavničkih obaveza, što je naišlo na izuzetan prijem nastavnika i studenata. Na kraju je prof. Kožar konstatovao: „Sveučilišna profesorica Božena Vraneš Šoljan zasigurno spada u grupu „retkih historičara za sva vremena“, nasuprot onima drugima kojih je „previše za sve režime“ kako ih grupiše Andrej Mitrović. Ona je profesionalac, historičar od zanata, principijelna u istraživanju, ocjeni i procjeni svake historijske istine bilo od koga da ona dolazi. U njenom znanstvenom radu, u ljudskoj i profesionalnoj komunikaciji, istinitost i korektnost su ne samo ideje vodilje, već i utemeljena pravila ponašanja. Njoj su apsolutno jednaki kolege u Zagrebu, u Tuzli i drugdje, također i studenti, ona zna šta jeste kao čovjek i kao znanstvenik, dostupna i dobronamjerna, razumna i zahtjevna, čvrsto opredijeljena da služi samo znanstvenoj historijskoj istini. Ove svoje osobenosti, kvalitete koji nisu baš tako česti u historiografskom esnafu, profesorica Šoljan je izlažući sebe naporima iz potrebe da drugima bude bolje u tim teškim vremenima, konstantno demonstrirala u ovoj bosanskohercegovačkoj sredini, ozarena time što je u tome uspjela. Ovaj dio akademske zajednice, kolege historičari i Društvo historičara Tuzla, ostaju joj na tome trajno zahvalni“.

U ostalom dijelu Zbornika, koji čini najveći dio, dati su radovi historičara na druge povijesne teme hrvatske historiografije (str. 59-353). Radi se o 19 priloga, uglavnom povjesničara sa Odsjeka za povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, ali i drugih, kojima je profesorica Šoljan

bila nastavnik na dodiplomskom, magistarskom i/ili doktorskom studiju, ili pak mentor za izradu magistarske ili doktorske radnje. Radi se o sljedećim autorima i temama: Rina Kralj-Brasard, *Bolnički spisi kao izvor za povijest stanovništva na dubrovačkom području*; Darija Vučijević - Ankica Džono Boban, *Prvo desetljeće rada dubrovačke preparandije u Dubrovniku 1875/76. – 1884/85*); Piotr Žurek, *Hrvatsko-mađarski sporazum u politici Hotela Lambert za vrijeme revolucije 1848-49*; Amila Kasumović, *Priliv činovnika iz Austro-Ugarske u Bosnu i Hercegovinu nakon okupacije 1878.*; Dinko Župan, *Obrtništvo u Valpovu i okolici (1890-1910)*; Lidija Barišić Bogišić, *“Slavonska akcija” na vukovarskom području u kontekstu društveno-ekonomske strukture stanovništva 1900. i 1910. godine*; Robert Skenderović, *Podunavski Hrvati u popisima stanovništva 1909. i 1910. godine*; Nikola Tomašegović, *Narodna statistika Josipa Lakatoša u društveno-političkom kontekstu; problemi i recepcija*; Iskra Ivetić, *Od baruna do jugoslovenskih unitarista. Prozopografska slika hrvatske privredne elite u tranziciji iz Habzburške Monarhije u jugoslovensku državu*; Branimir Janković, *Povjesničari u tranziciji iz Austro-Ugarske monarhije u Jugoslaviju*; Ida Ograjšek Gorenjak, *„Prijelazna generacija“ i „krčiteljice puteva“*. *Samorefleksija i samorecepcija intelektualci u Kraljevini Jugoslaviji*; Danijel Vojak, *Prva faza rješavanja „ciganskog pitanja“ u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj ili popisivanje romskog stanovništva u ljeto 1941.*; Boris Suljagić, *Prva etapa kolonizacije u kotaru Đakovo 1946. godine*; Ivica Lučić, *Komunistički obračun s Katoličkom Crkvom i „križarskim“ organizacijama u Narodnoj Republici Bosni i Hercegovini (1945-1951)*; Ivica Šute, *Delegacija učitelja gradišćanskih Hrvata u posjeti NR Hrvatskoj 1949. godine*; Hrvoje Klasić, *Kako su sokoli postali partizani*; Tvrtko Jakovina, *Sjećanja koja čine povijest V. Razgovor sa Zlatkom Sino- badom*; Zrinka Blažević, *Na pragu: nacrt emocijološke ksenofobije*; Milan Radošević, *Intrigantan slučaj letargičnog encefalitisa u Puli 1920. godine*.

Na kraju recimo i to da iole detaljnija analiza objavljenog znanstvenog opusa profesorice Šoljan upućuje na konstataciju da se radi o istraživanjima visoke znanstvene kvalitete, te radovima koji znače značajan doprinos na poljima koja su prije nje bila znanstveno nedovoljno oblikovana, kao što su historijska demografija, metodološka pitanja, udžbenička literatura i sl. što sve ima svoje dodatno vrednovanje u radovima tipa enciklopedijskih članaka koje pišu samo renomirani znanstvenici. Ovaj *Zbornik radova* baca dodatno svjetlo na značaj povijesnih istraživanja umirovljene univerzitetske profesorice Božene Vraneš-Šoljan.

III. IZ DRUŠTVA

